

Література

1. Смагін В. Л. Формування та розвиток фінансового ринку в умовах трансформаційної економіки: Монографія. — К.: КНЕУ, 2008. — 232 с.
2. Сіденко В. Проблеми формування моделі національного економічного розвитку в контексті глобалізації // Вісник КНТЕУ. — 2008. — № 1. — С. 7.
3. Суэтин А. О. О причинах современного финансового кризиса // Вопросы экономики. — 2009. — № 1.
4. Pettis M. The Volatility Machine: Emerging Economies And The Threat of Collapse, Oxford University Press, 2001, — pp. 69 — 73.
5. Financial structure and economic growth: a cross-country comparison of banks, markets, and development / edited by Asli Demirguc-Kunt, Ross Levine, 2004. — 426 p.
6. Koivu Does financial sector development affect economic growth in transition countries? / May 20, 2002 For presentation at the BOFIT seminar.
7. www.oecd.org
8. www.ft.com
9. www.cbonds.info

УДК 330.34.01:330.342(477)

Д. П. Єфремов

УКРАЇНЬСЬКА КРИЗА У СВІТЛІ ТЕОРІЇ ПЕРИФЕРІЙНОГО РОЗВИТКУ

Українська криза має деякі іманентні риси якісного характеру, пояснення яких не вписується в парадигму мейнстріму. Аналіз причин кризи, а також динамізму докризових явищ вимагає залучити до вивчення надбання інших течій світової економічної думки. Альтернативний мейнстріму підхід пропонує школа теорії залежності (залежного розвитку або слабкорозвинутості), яка розглядає процес розвитку не через призму історії західних держав, а з позицій країн Третього світу. Найвидатнішими її представниками є Р. Пребіш, С. Фуртадо, С. Амін, І. Валлерстайн та ін.

Один з важливих висновків, що випливає з їх поглядів, полягає в тому, що економічний розвиток країн Третього світу необхідно розглядати як залежний від розвинутих країн. Залежністю є стан, коли економічне становище однієї групи країн передвизначено розвитком іншої групи країн. Периферійний капіталізм, що

формується у відсталих країнах, розвивається здебільшого за зразками розвинених центрів і намагається уподібнитися до них. Індустриалізація, пов'язана з поширенням виробничих технологій з центру на периферію, відбувається внаслідок інвестування нагромадженого на периферії капіталу у нові сектори промисловості. Найдоступнішим внутрішнім джерелом нагромадження мав би виступати прибуток.

Але розвиток за рахунок реінвестування на периферії не відбувається, тому що еліта суспільства, яка розпоряджається надлишком, запозичуючи з центрів техніку і технології, разом з ними копіює і їх стандарти споживання: його форми, стиль життя, інститути, ідеї та ідеологію. У відповідь, для забезпечення таких споживчих запитів в економіці поруч із технікою, яка підвищувала б продуктивність і доходи, поширюється техніка, зорієнтована на постійну диверсифікацію товарів і послуг, призначених для споживання. Феномен диверсифікації споживання охоплює крім верхівки і середні шари. Тому в периферійних економіках виникають проблеми з нагромадженням капіталу.

У цій дилемі криється пояснення нестабільності економічного розвитку України, де споживання розширювалося випереджаючими розвиток темпами. Якщо взяти до уваги зловживання споживчим кредитуванням населення, а також непропорційність розподілу доходів в Україні, то можна вести мову про вимивання необхідного для розвитку капіталу суспільством споживання. Цей процес знайшов відображення у підвищенні в національному господарстві ролі секторів, які обслуговують споживчий попит, сфери послуг, а також гіпертрофованому імпорту, який не може знизити навіть девальвація національної валюти.

Для забезпечення захмарного рівня споживання вищих прошарків у периферійному суспільстві утверджується нерівномірна система розподілу доходів шляхом встановлення занижених рівнів оплати праці на підприємствах, а з іншого боку підвищеним оподаткуванням їх доходів. Фактично розгортається тенденція до виключення нижчих прошарків із виробництва і споживання, що спричиняє незначну ємність внутрішнього ринку України. Специфічним засобом подолання цієї диспропорції в Україні стала міграція частини громадян за кордон на заробітки.

Також для збереження високого рівня споживання верхні прошарки суспільства будуть намагатися ухилитися від податкового тягаря, підштовхуючи владні структури (на які вони, безсумнівно, мають вплив) до перекладання його на плечі бідніших верств. Коли 1) економіка при цьому неспроможна стабільно за-

безпечувати високі темпи приросту додаткового продукту, а 2) уряд намагається підтримати споживання низів хоча б на певному пристойному рівні, щоб утримати їх від вияву невдоволення, то в бюджеті з'являється дефіцит, який найчастіше фінансується за рахунок друкарського верстата.

Тобто, в економіці периферійного капіталізму назріває суперечність: економіка стає слабкішою, а привілейована частина суспільства набирає силу.

Крім серйозних проблем у інфляційній сфері периферійний капіталізм породжує суттєві диспропорції у торгівлі з іншими країнами. На торгівлю покладається функція забезпечення процесу економічного розвитку імпортними промисловими товарами, а з іншого боку, на товарообмін тисне наростаючий споживчий попит верхніх шарів периферійного суспільства. Щоб виконати ці два завдання, така країна мусить забезпечити експорт на високому рівні, продаючи за кордон свою продукцію сільського господарства або сировину. Але низька еластичність сировинного експорту до доходу інших країн означає, що доходи від нашого експорту зростають повільніше, ніж доходи у світовій економіці, що гальмує розвиток. У той же час промислові товари центру, яких потребує Третій світ для створення власних промислових потужностей є дорогими і надалі дорожчатимуть. Для периферійної України це означає дефіцит торгового балансу, зростання боргів, звуження джерел росту і потрапляння у залежність від багатих держав.

Між економічним і політичним циклами в периферійній країні існує стійкий зв'язок. Досвід країн Латинської Америки ілюструє, як демократичні процеси, що забезпечувалися популістською економічною політикою, неминуче завершувалися гіперінфляцією, зростанням зовнішніх боргів та економічною кризою. Подолання кризи здійснювалося через державні заколоти і військові перевороти з ліквідацією всіх попередніх демократичних і соціальних надбань. Такий сценарій розвитку подій був би небажаним в Україні.

Таким чином, периферія є вразливою до трансформацій і циклічних коливань у центрах. Через нестачу капіталу, технологій, інфляційний тиск та нерівноправну торгівлю вона потрапляє у залежність від розвинутих країн. Саме в такій прив'язці, залежності криється причина слабкорозвинутості країн Третього світу.

Специфіка розвитку України в контексті теорії периферійного капіталізму набуватиме нового значення: наш розвиток не зможе

бути інноваційним, він завжди носитиме імітаційний характер. Імітація при цьому виступатиме як привілей незначної частини суспільства, що контролює рух фінансових потоків. Бездумна розтрата виробничого капіталу вестиме далі Україну до повної втрати людського потенціалу.

Література

1. *Пребиш Р.* Периферийный капитализм: есть ли ему альтернатива. — М.: ИЛА РАН, 1992. — 337 с.

УДК 330.534.4

В. І. Жданов

ПРОБЛЕМИ ВРАХУВАННЯ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ ПРИ ВИБОРІ СПРЯМОВАНOSTІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Загальноекономічний аналіз явища бюджетного дефіциту та його економічних наслідків є предметом дискусій між прихильниками різних концепцій функціонування ринкової економіки. Основними напрямками цих дискусій є розгляд проблем, пов'язаних із цілями, наслідками та можливостями реалізації активної фінансової політики, як метода впливу на обсяги загального попиту та пропозиції в економіці.

З точки зору врахування циклічних коливань бюджетну політику можна поділити на три основні види: протициклічна, проциклічна та кон'юнктурна (безциклічна).

В сучасній літературі найбільше описано сутність, призначення та позитивні характеристики економічної системи, які вдається досягти за допомогою саме протициклічної політики. Проте, навіть у рамках реалізації цього виду бюджетної політики періодично виникає бюджетний дефіцит, який потребує формування джерел його покриття та подальшого погашення сформованого таким чином боргу.

Основними ознаками цього виду політики та передумовами появи бюджетного дефіциту є: